

HAZIRLAYAN

Dr. Mesut Ersönmez (1952 DEMİRCİ / Manisa)

Demirci Atatürk İlkokulu, Demirci Ortaokulu, İzmir Atatürk Lisesi ve Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde okudu. Askerlik dönüşü geldiği memleketinde 1978'den beri hekimlik yapmaktadır.

SUNUŞ (Nisan 2011'de yayımlanan bu çalışma, gözden geçirilmiş ve yeni sözcükler eklenerek genişletilmiştir. 20 Ocak 2024)

Demirciliyi konuşması ele verir. Çevre ilçeler ve diğer yörelerden farklıdır dilimiz. Kimi sözcüklerimiz bu gün kullanılmıyor (möfdimam); müddeiumûmî'ye dili dönmeyen insanımız bildiği sözcüklere benzeterek söyleyivermiş (müftü+imam).

Duydukları Arapça ve Farsça sözcükleri kendince yorumlayanlar bazen tam tersi anlam yüklemişler; Arapça "an-kasdin" olmuş "ingasdan", 'kasıtlı olarak, bile bile' anlamı dönmüş 'kasıtsız, şakacıktan'a.

Gayri Müslim komşularımızdan Yunanca sözcükler kalmış: ızgara, pide, labada, maydanoz, gübre, güğüm, huni, mısrandere, övendere vb.

Sözü kısa yoldan söyleme kolaylığı, sözcüklerin de kısaltılmasına yol açmış; heceler azaltıldığı gibi harfler de yutulur olmuş, Demirci Ağzı sanki şifreli bir dile dönüşmüştür. (Bunu açıklayan özellikler tablolarla sunulmuştur.)

Benzer şekilde lakaplar (takma adlar) da kısa yoldan tanıtmaya aracı olmuş. Soyadı Kanunu'ndan önce kişileri tanıtan lakaplar günümüzde de kolayca aynı amaca hizmet etmektedir. Aile adından farkı, başkaları tarafından yakıştırılmasıdır.

İzmir Atatürk Lisesinde Edebiyat Hocamız Behçet Altın'ından duyduğum bir söz: Bazen Dil'de mantık aranmaz, öyle aransaydı;

İĞNEYE DİKEN
DİKENE BATAN
KAZMAYA KAZAN
KAZANA KIZAN

demek gerekirdi.

Bazı sözcüklerimizin nerede ve nasıl ortaya çıktığını bilmek zor; hiç olmazsa derlediklerim yitip gitmesin istedim. 1965'ten beri devam eden çalışmamda sözcükleri dört bölümde ele alıp bu kitapçığı hazırladım.

1965'ten beri derlediğim sözcükleri dört bölümde topladım:

1. Bölüm : DEMİRCİ'DE SÖZCÜKLER
2. Bölüm : DEMİRCİ AĞZI
3. Bölüm : LAKAPLAR VE ADLAR
 - a) LAKAPLAR (TAKMA ADLAR)
 - b) AİLE ADLARINDAN ÖRNEKLER
4. Bölüm : DEMİRCİ'DE YER ADLARI

Görüş ve önerilerinizi iletebileceğiniz

e-posta: mesutersonmez@yahoo.com

1. Bölüm : DEMİRCİ'DE SÖZCÜKLER

Sözcüklerin okunuşuna yardımcı İŞARETLER,
kökeni ve kaynağı belirten KISALTMALAR :

a e ö	altı çizili ünlü harfler uzun okunur (aa, ee, öö)
[]	köşeli ayrıçtaki harfler okunmaz [ğ, h, l, r, y]
'	-hık- diyecekmiş gibi kesme yapılıır
'[k, t]	-hık- diyecekmiş gibi kesme yapılarak sert ünsüz harf yutulur, söylenmez
ñ	N genizden söylenir (ng)
Ar.	Arapça
Far.	Farsça
K.M.	Kâşgarlı Mahmûd: Dîvânü Lügâti't –Türk
Yun.	Yunanca

A

abah yazıklanma ifadesi; vah, aman

abay şaşkınlık ifadesi; ay, amanın

abba 1- acınma ifadesi; vah, aman 2- bıkkınlık ifadesi; of, aman

abınmak : 1- abanmak, yaslanmak 2- apışmak

abirdos dağınık, kaba, giyimi özensiz

acıık azıcık, biraz, pek az

acıık çıkā[r]ttirmek hınç çıkarttırmak, öç almak

acııktan az sonra, birazdan

açık boyacı açıkça söyleyen, lafını sakınmayan, doğrucu, dobra

agıl tağıl ıvır zıvır, öteberi

ağzınna ilik ağzına kadar (dolu olmak), ağzınca (bkz: **tıkış depiş**)

ak çapa dar ağızlı uzun çapa

akgın 1- işleri yolunda 2- akıcı, seri

a'[k]lı ırılmak akli başından gitmek

akyaveş uyuşuk, ağırkanlı

alacakör gün batımı ile akşam karanlığı arasındaki görüş uzaklığının azaldığı hafif karanlık

alaf alev, alev sıcaklığı

alaf a[l]mak 1- ateş almak, tutuşmak 2- telaşlanmak

alaf attirmek 1- sıcaklığı çok artmak 2- pis kokmak, osurmak

alağış kargaşa, kalabalık, hareketlilik (Ar. âlâyiş: gösteriş, tantana)

aldañağaç meme yalancı emzik

a'lâmak 1- ayıklamak 2- devşirmek

a'leşdirmek kördüğümü açmak, çözmek

alay peley (bkz: **alaz pelez**)

alaz pelez belli belirsiz, bulanık, silik

aley aley alacalı, yer yer görülen renk değişimi

aley aley o[l]mak kızarıp bozarmak

alfa'[t]ma hatmi çiçeği

almelenmiş, al(l ince okunur)meli cıvıklaşmış, cıvıymış, yumuşamış, kıvamı bozulmuş (helmelenmek'ten)

ananagına endirmek (anadan doğma bırakmak) rakibin gücünü tüketmek, pes ettirmek, iflas ettirmek

andaçyaka karşı yamaç, karşı yaka (**annaç – alnaç** : karşı)
andık 1- sırtlan 2- anlayışsız, kaba, hödük
añgazına garezine, inadına, aksine, düşmanca, sinirlendirmek için
añnanmak uzanmak, yan gelip yatmak, tembellik etmek
apar'[t]mak fırlayıp koşmak, koşarak peşine düşmek
apbak, apbacık ak-pak, akça-pakça, temiz, pürüzsüz, pırlıl pırlıl
apışma kale hedefteki taşı taşla vurma ve kaydırma oyunu (el büyüklüğünde yassı taşlarla oynanır, atışta bacaklar yana açılır-apışmak-)
a[r]daradan karmaşadan yararlanarak, umulmadık anda, kendini gizleyerek
a[r]dılmak 1- asılmak, asılı kalmak 2- ısrar etmek, üstelemek
a[r]dmak asmak, asılı bırakmak, sarkıtmak
a[r]tı'[k]la[r] boşuna, işe yaramaz (bkz: **delleci[y]ne**)
aşa yel lodos (aşağıdan-güney batıdan- esen rüzgar)
aşaşlık pişirilecek yiyecekler, erzak
aşdan az sonra (bkz: **acıkdan**)
avalos gavalos değiş tokuş(çu) (Yun. avalos: takas)
avara işe yaramaz, adi, bozuk, yoz, hasta
avkalamak hırpalamak, sarsmak
avur zavur ıvır zıvır, falan filan
avur zavur e'[t]mek boş konuşmak, lafı gevelemek, bahane bulmak, yokuşa sürmek
ayakaşı asker çıkarılan eve gönderilen yemek, asker çıkarılışında yenen yemek
ayda sadakda arada bir, çok seyrek, ayda yılda bir
aydeş çelimsiz, zayıf, hastalıklı
ayran ağızlı boşboğaz, sır tutamayan, güvenilirmez
ayran gönüllü dengesiz, daldan dala konan, hercai, kararsız
ayvadana karın ağrısı ve ishalde çay gibi pişirilip içilen bitki, civan perçemi

B

babiç yuluğu gibi 1- pabuç gibi, iri, kocaman 2- çok eski, kirli (bkz: **yuluk**)
babıdamak dili dolaşmak (bkz. **levürdemek**)
bacagaşı (baca kaşı) ocağın üst tarafında bacanın iki yanındaki kibrit, lamba vs. konan rafçık
bağıl bağıl bollum bollum, katmer katmer, bingil bingil
bakanak o[l]mak gözetmek, kollamak, korumak
bakırı bakır rengi
bambal hımbıl, miskin, üşengeç
baş dışara, baş dışarı : 1- fazladan kazanç, beleş, avanta 2- kayıt dışı, söylenmeyen çıkar
bayabildiñ 1- aşağı yukarı, tahminen 2- sahiden, gerçekten
bayadır çoktandır, epeydir
bayazaman alışılacağı gibi, hep olduğu gibi
bazar e'[k]mey (pazar ekmeği) çarşı fırınından alınan beyaz ekmeğe
bec'e'lemek becermek, icabına bakmak, üstesinden gelmek
bedel kocası ölen varlıklı kadının evlenerek yanına aldığı, ölen eşin yerini alan (bedeli olan) yeni eş (Ateş Bedeli, Sabri Bedeli)
beketmek, beke'[t]mek kapatmak, örtmek
beleñarı belli belirsiz, yarım yamalak, şöyle böyle, hayal meyal
belezahmet 1- bir zahmet, zahmet olacak 2- zahmetle, zorlukla
beliñ uçuk, korku ya da sıkıntıdan çıktığına inanılan dudak uçuğu (sivilce, bere, leke)
beliñlemek korkudan dudağında uçuk çıkmak (K.M. hayvanın ürküp kaçması)
bencik 1- hep kendinden söz eden, kendini beğenmiş, ben ben diye konuşan 2- derideki küçük ben, alerji belirtisi sivilce
be[r]be[r] demiri başparmakla basılarak açılan kapı sapı
be'[rt]me, be'[rt]jik eklem şişmesi, şiş
bıcırğan 1- yapışkan yabancı başak (bkz: **iğilcen**) 2- kaşıntılı kabarcık, küçük sivilceler
bıkanak, bukanak bükülme yeri, eklem
bıkıldak eklem (bkz: **bıkanak**)

bıkmak, pıkmak bükmek, burkmak, kıvırmak
biyî'[t]mak bayılmak, kendinden geçmek
bide pide (Yun. pide)
bigereme habire, devamlı
biñgeçmek, biñgeşmek 1- üst üste binmek 2- kas gerginliği, kas ağrısı, kulunç
bi'[t]li helva susamlı helva
biyo, buyo, buyu 1- bir kere (biyol), 2- hele
biyosunda bir keresinde
bokdan, bokdana mahsusuktan, şakacıktan, laf olsun diye
boygönek kadın iç çamaşırı uzun iç entarisi
bö[ğ]n bu gün
bö[ğ]ttürmek haşlamak, hafifçe pişirmek
bögü zehirli büyük örümcek (K.M. böğ)
buğuz ba[ğ]lamak kin bağlamak
buldumcuk sonradan görme, burnu büyük, görgüsüz, ne oldum delisi
buley, buleydi bâri, hiç olmazsa
buñ bungunluk, bunaltı, sıkıntı
buñgun bunaltıcı, sıkıcı, ağır, yorgun, bitkin
buyu biyol (bkz: **biyo**)
bündürgeç bürünülen iğreti giysi, komşuya giderken kadınların giydiği gündelik çarşaf
(bkz: **garalık**)
büzükdeş kafadar, oyun eğlence arkadaşı

C

can elemeti can havli, ölüm korkusu, büyük korku (Ar. alâmet: belirti, iz)
canı acık tez canlı, sabırsız, en küçük sıkıntıya bile dayanamayan
cavcav hindi
cavcık cuvcuk vıcık vıcık, ezik, sulu
ceñ ceñ gonusmak ukalâca konuşup durmak
ce[r]ge çalı çırpıdan yapılan kulübecik (çerge: çingene çadırı)
cep suyu kurbanda ayrılan kemiklerin çömlekte pişirilince çıkan suyu (celep: hayvan ticaretini yapan kişi)
cıba[r] çocuk
cıbareşi plasenta, anne karnında bebeğin beslenmesini sağlayan organ
cıbareşi çıkmak çok sıkıntı çekmek, acıyla kıvrınmak (**pincement laterale** -pensmen lateral diye okunur-: yandan çimdikleme; karın duvarı fitik başlangıcı, bastırınca bırakır)
cımcırık sırsıklam
cıñgıl cıñgıl 1- çok sulu 2- cılık
cırmı'[k]lamak tırmalamak, tırnakla çizmek
cimbi cimbız
cingen cebe (cebeste) ayak takımı, serseri, cibilliyetsiz
cinibis cinsi bozuk, art niyetli, kötü kişi
combalak takla
concoloz koncolos, öcü, umacı

Ç

çağa, çav taşak
çağıl harçsız örülen bahçe duvarı
çakıldak hayvanın tüylerine yapışıp kurumuş dışkı topağı
çalık yara izi
çapıt 1- çaput, bez 2- yoğurdun kaymağı
ça[r]kına sıçmak, okumak rezil etmek, iyice benzetmek
çaşır dağlarda yetişen püsküllü ve düğmeli türü olan sapı yenen; püsküllü kısmından yemek yapılan özel kokusu ve tadı olan bitki
çeşni sulamaksızın yetiştirilen sebze

çe'[t]lemek çitlembik

çıkım çı'[k]mak 1- çıkışmak, azarlamak 2- para toplamak, masrafa katılmak (bkz: **herefene**)

çımkırmak acıyla haykırmak, üzüntüden yüksek sesle ağlamak

çınıgırık cam kırığı, cam eşya (çini kırığı)

çıtır pıtır patlayıcı tablet; bağlarda çakal domuz korkutmak için kullanılan delikli demire uygun çivi düzeneği ile patlatılan ses çıkaran kükürlü patlayıcı

çiğın omuz

çiğır birikmiş karda açılan yol

çiğnet baklava börek dilimi

çiğnibaşı omuz başı

çildirgi davul çomağı

çileñ çilenti

çileñ yimek yağmurda ıslanmak

çona kalça, çanak kemiği

çömbüldek döner tahterevalli

çöñgüldek 1- dingildek (bkz: **dingildek**), virane, harap, döküntü 2- tahterevalli (bkz: **çömbüldek**)

çöpleñaltı saçak altı, sığınılacak yer

çöydürmek işemek (tuvalet bulunmayan yerde)

çumpasız çulsuz, pasaklı, özensiz

çürşane tembel, pasaklı, döküntü (bkz: **yuluk**)

D

dadımık 1- lezzetsiz, yavan, naħoş 2- keyifsiz, tadı kaçmış

dama[r] biñgeşliği damar sıkışması, sinir-damar gerilmesi, kas sıkıştırması (bkz: **biñgeçmek**, **biñgeşmek**)

dana topaç

dardmak sarsmak, kavga etmek (bkz: **avkalamak**)

daş[ğı]na su serpmek pohpohlamak, yağ çekmek, övmek

dayak destek sopası, dayanak

dayday vızıltılı böcek, sivrisinek

dayı güzel, hoş

dayı dur kendine gel, uslu dur, sakin ol

de bakam (bkz: **hedı bakam**)

de baken 1- "hadi ordan" gibi hafif azarlama sözü 2- "dikkatli ol" anlamında söylenir

de biyo (bkz: **hedeñ biyo**, **hedı biyo**)

de gañ 1- haydi artık (bkz: **de gari**) 2- aman ha, sakın ha

de gari haydi artık

de gidi de 1- amma yaptın, vah vah 2- hey gidi hey

de len de[h] hadi canım sende

debe[r]mek depreşmek

dede çoma[ğı] değnek

dedima dedimdedi, ısrarcı, hep aynı şeyi söyleyip duran

de[ğ]ndi ha 1- sakın ha 2- haydi bakalım

de'[nk]nemek nişan almak (K.M. teñğlēmēk: dengelemek, denk olmak)

delâ (deli ağa) şakacı saf kişilere veya delikanlıya şaka yollu takılma ifadesi

delleci[y]ne ücretsiz, boşuna, laf olsun diye

deñek Salı

denk dur 1- uslu dur, kendine hakim ol 2- hazır ol, uyanık ol, sıkı dur

dere yerimi dere yatağı, dereye inen vadicik

deredebane küçük yumru kökleri çiğ yenen otsu bitki

desdey oyun havasındaki nağra

destemen bekçi

dıgalı, dığalı alımlı, gösterişli, havalı

dığdığ halı çözüğü hazırlanırken yapılan sırt örgüsü

dığdığının dığdığı uzaktan ilişkili, hesaba katmaya değmeyen, önemsiz
dımbırala[r] gibi Şişmek davul gibi Şişmek, karnı gerilmek, sindirim zorluğu çekmek
(bkz: **ürülmek**)
dırnak gaşımak (tırnak kaşımak) başkalarının kavgaya tutuşmasına yol açıp karşıdan izlemek,
kavgaya tutuştırmaktan zevk almak (başparmak tırnakları birbirine sürterek gösterilir)
dışa gi'[t]mek amacını ve niyetini belli etmemek; gittiği yeri açıkça söylememek için kullanılır
(**dışa gitti, dışta, dışta işim ma, dışa gidenin işi belli o[l]maz** vb Şeklinde kullanılır)
didmek didikleme, tel tel ayırmak, parçalara ayırmak
diguk 1- kuş taklidi seslenme 2- nanik 3- dolandırıp kaçma
din iplikçik, iplik ucu, örgüyü oluşturan iplik (orap kaçmasını, iplik kopmasını anlatmak için "din
katı" biçiminde söylenir)
dingildek iğreti, sallantılı, kaypak, sözünde durmaz
dirgi 1- diri, din, güçlü, sağlıklı, sağlam 2- bütün, parçalanmamış
diyah hayret ifadesi; vay be
diydirmek sızdırmak, fişkirmek
diyen diyo neredeyse (olmak, etmek vb) üzere
diyo üzere (**eden diyo** etmek üzere)
diz kapa[ğı]na vurmak kazık atmak, yüksek fiyatla kandırmak
dokuz kiremit üst üste yığlı avuç içi büyüklüğünde kiremit parçalarını bezden yapılmış bir top
ile vurma ve kovalamaca oyunu
domalan yumurta
domalan aşi aşırılı pilav (bkz: **aşır**)
domalan ye! israra rağmen yemek yemeyene (bok ye! dememek için) sitemle söylenir
dongurdak yumru, kabarcık, tomurcuk
döllem döşem iri yarı, heybetli, Őiřman (bkz: **bağıl bağıl**)
dömbüldek dümbelek
dörelenmek dolaşmak, dönüp durmak
dörmek ayakta dolaşarak yorucu iş görmek
du'[t]ma tutma nohutlu hamur yemeği
dulcuk çok bilmiş, büyümüş de küçülmüş, ukala
dumağı nezle (K.M. tumāgu)
duru 1- berrak 2- sıvı, sulu
düdü kılıbık
düğül üzüm salkımının bir dalcığı
dümbürdüdük ukalâ, yaygaracı, abartıcı, dedikoducu
dümbürdüdük e'[t]mek ukalâlık etmek, yaygara etmek
düne, düneşir uyuşuk, beceriksiz, hamarat olmayan, hımbıl, miskin
dürü'[d]mek uydurmak, yalan üretmek, kafadan atmak

E

ebe[r]mek getirmek, beri getirmek, iletmek
edinve[r]mek takılı kalmak, üstelemek
efesağı, efeseği (konuşmak) yüzeysel konuşmak, gerçekleşmeyecek olanı abartmak (Ar. âfâkî:
1- havâî, dereden tepeden söz 2- objektif, nesnel)
eğe[r]nosuñ (eğer ne olsun) "görürsün bak" gibi söylenen yarı tehdit ifadesi
eğret iğreti, geçici
eğsi söndürülmüş yanık odun
el tavası olmak 1- takdir edilmeden ücretsiz kullanılmak, oyalayıcı kullanılmak 2- elin
maskarası olmak
el ula[ğı] el altında, kullanışlı, hazır yardımcı (bkz: **ulantılı**)
el yesiri olmak çaresiz boyun eğmek, mecbur olmak, zavallı olmak
elemfelâya ve[r]mek ortalığı ayağa kaldırmak, yaygara etmek, herkese duyurmak, abartılı
bağırmak (bkz: **dümbürdüdük e'[t]mek**)
eleşame telaşlı konuşan
eli olun becerikli, eli işe yaraşır, pratik

ellâk oynak çeneli, dönek

elle[r] bo'[k]la[r] deñiŝdi 1- her şey yeni baştan (oyunda yeni düzen kurulurken söylenir) 2- eski çamlar bardak oldu, anlayiŝlar deęiŝti, iŝlerin ŝekli deęiŝti

elpimek seğirmek, yüreği çarpmak

emik kafanın tepe noktası, beyin, bingıldak (K.M. ümgük: kafatasının yumuşak kısmı, bingıldak)

emiŝ gariŝ (olmak, etmek) birbirine karışmak, karıştırmak, harmanlamak

emiŝik gereğinden çok su emmiŝ yemek, yapıŝık, lapa gibi (teleme karŝıtı, bkz. **teleme**)

emsiz beceriksiz, çapsız, mıymıntı

eñki o şey, elindeki, söz konusu şey, "nañkı, nañkısı" (hangi, hangisi) sorusunun yanıtı

eñkilce, eñkince o şekilde, bu biçimde, öyle, öylece

erik gurug o[l]mak (erimiŝ, kurumuş, tükenmiŝ) boŝa gitmek, harcanmak, eldekini de yitirmek

erilce askıntı, asalak, asalak sinek

eriş halının iskeletini oluŝturan pamuk ip

e[r]nik gevşek, yumuşak, ezik, lifleŝmiŝ, doku özelliğini yitirmiŝ

esâlet bilinçli olarak, özellikle, kasıtlı, bile bile

eşek götü ga'[t]me[r] gülü hatmi çiçeği (bkz: **alfa'[t]ma**)

eşek yımirtası insanlık bilmeyen görgüsüz, sevimsiz hödük

eŝŝö[y]le oh şöyle

et bölünmesi kas ezilmesi, kas yırtılması

et e'[t]mek pestilini çıkarmak, yerden yere vurmak, rezil etmek

et kesmesi aŝırı çalıŝmaya bağlı kas ağrısı

etcin, etcil mantar

eve'[k]lemek acele etmek, çabuk davranmak, telaş göstermek (K.M. eweklik)

evin öz, çekirdek, iç

ey de, ey de biyo dinle bak, bana kulak ver, buraya bak, beri bak

eyef kağnı urganı bağlamaya yardımcı halka

ezi köŝe, dönemeç, dirsek

F

falfara savruk, dağınık

feldir feles 1- palas pandıras, apar topar 2- karman çorman, dağınık

(Far. pelâs-pâre: eski püskü, yırtık pırtık)

feldir fıldür (bkz: **feldir feles** 2)

fildirde'[t]mek fırlatıp atmak

fur aşara fur yokara vur aŝaęıya vur yukarıya, altı üstü, yaklaŝık olarak

G

gaba[r]gın kabarıkça, kabarmıŝ

gabak sübek boş laflar, ıvır zıvır (bkz: **a[r]tı'[k]la[r]**)

gaba'[rt]lamak 1- kabartmak 2- açlık bastırarak kadar atıŝtırmak

gabcı'[k]lamak meyvenin dıŝ kabuğunu soymak (cevizin yeşil dıŝ kabuğu için)

gabık 1- kabuk 2- görgüsüz, kaba, acımasız, eli sıkı (bkz. **eşek yımirtası**)

gabirme'[t]li uğursuz, kötü kalpli, geberesice, aksi, hınzır, lanetli

gabsak sapsız geniş sepet

gaç hedi gaç "amma yaptın ha", "böyle yapılır mı", "bu da olur mu" ifadeleri kullanılmadan söylenen itiraz ve sitem sözü

gaggaz aksi, inatçı

gahrı kahırla, istemeye istemeye, gönülsüz

galan artık (bkz: **gan, gari**)

galem çengeli bakır pası

gali çelik çomak oyunu

gallemaŝ gayabaŝ sallana oyalana, ağırcanlı

gan artık (bkz: **gari**)

ganare 1- kanara, kesilen hayvanın kanının akıtıldığı çukur (Ar. kinnâre: mezbaha, kesimevi)

2- beceriksizliği ifade etmede; şaka yollu küçümseme, alay için söylenir (bkz: **emsiz**)

gandag sulak toprak, ekime elverişli sulak arazi (suya kanmış > kandak > gandag)

gañgımak zıplamak, sıçramak

ga[r]nı bö[ğ]celenmek (karnı böceklenmek) içine kurt düşmek, kuşku duymak, işkillenmek

ga[r]nı düğümek içi kıyılmak, karın ağrısı çekmek (bkz: **içi uğunmak**)

ga[r]nı gaba[r]mak (karnı kabarmak) 1- bulantı hissetmek 2- üzüntü duymak, yüreği ağzına gelmek, heyecanlanmak

ga[r]nı gara bürülce

ga[r]nıña kepek vur ne halin varsa gör, avucunu yala, çatla emi

gara çapa geniş ağızlı çapa

gara sarılık ağır sarılık tablosu olan ölümcül hastalık

gara zoruna 1- güç bela, pek zorlukla 2- istemeye istemeye

gara[r]ca kararınca, kararı kadar, yeteri kadar, ortalama

garagin kararmış, kararan, kapanan (kapalı hava, asık surat)

garagullukcu (karakullukçu) ağır işçi, amele

garalık komşuya giderken kadınların giydiği gündelik çarşaf (bkz: **bündürgeç, zar**)

gardı bıktırdı, elverdi, baydı (K.M. qardı: boğdu, sıktı, taştı)

ga[r]ga düvley eşek hıyarı (karga düvleği)

gari gayri, artık

gavara palavra (bkz: **lavara**)

gavcarın mektabı gürültüden söz anlaşılmayan ortam, herkesin aynı anda bağırarak konuştuğu ortam, kargaşa

gavcı'[k]lamak avuçlamak

gâvir düğümü sıkı düğüm, çözmesi zor düğüm

gâvir küfürü (havaryo) baharda (Gayri Müslimlerin bayramını taklit ederek, karşılık olarak) ateş yakıp boyanmış yumurta dövüştürme, burada söylenen m_{an}i:

*İlleñ gâvir küfürü
Gâvirin götüne üfürüñ
Gâvir gâvir pa'[t]lan gâvir
Çık yokara ha[r]man savır
İn aşara yımırta dovur
Havaryooo...*

gavız çekirdeksiz meyva, cılız, gelişmemiş

gavzamak korumak, kollamak

gayarı gırılmak gayreti kırılmak, morali bozulmak, hevesini yitirmek

gayır iri taneli kum

gayırlamak kumla sürterek kap kacak temizlemek (bkz: **gayır**)

gayırmak kaygılanmak, üzülmek (K.M. qaygurdı: kaygılandı)

gayır babam gayır kaygılan dur, habire üzül

gayrak yassı düzgün taş

geberik ölgün, işe yaramaz

gebre hayvan tımarında kullanılan çul eldiven

gelbere fırın içinde kömür çekmeğe yarayan araç, kum ve kireç karıştırmakta da kullanılır

gelep halı ipi çilesi

geñ ekilmemiş arazi, işlenmemiş toprak, dinlenmeye bırakılmış toprak (daha bol ürün almak için) , harap toprak (bkz: **harap**)

geñzine üfürmek kızdırmak, aksi konuşmak, sinirlendirmek

gerelti görmeye engel olan; perde, örtü, gölge yapan şey

gevgene boşboğaz, çalçene

gevmek çığnemek, ısırılmaya çalışmak, gevelemek

geygi giysi

gıftı'[k]lanmak 1- amaçsız oyalanmak, verimsiz çabalamak 2- yerinde duramamak, sırnaşmak, kıvrınmak, ilgi çekmek için çabalamak

gıldır feldir e'[t]mek oyalanmak, ufak tefek işlerle zaman geçirmek

gillenmek oyalanmak, zaman geçirmek
gillenmemek oralı olmamak, aldırış etmemek
gımraşmak 1- gözü kamaşmak 2- yaltaklanmak, yaranmaya çalışmak
gıpraşmak yaltaklanmak, kıpırdaşmak
gıranlık güruh, (hoş karşılanmayan, beğenilmeyen) herkes, kimseler
gırcık çapkın, şen, çocuksu
gırık derik (bkz: **gırık gıçık**)
gırık gıçık kırık dökük, ıvır zıvır, öteberi, ufak tefek
gırışmak (kırışmak) 1- paylaşmak, bölüşmek, üleşmek 2- lâdes tutuşmak, iddiaya girmek
gıygın keskin
gıyım boş yanımda para yok, üzerim boş
gıyın soyun e'[t]mek oyalamak, lafı dolaştırmak, gevelemek, yan çizmek (giyinmekle soyunmak arasında bocalamaktan)
gıynak ceviz içindeki iki kısımdan biri, ceviz gıyna[ğ]ı
gıynaşık aralık, yarı açık, kapanmamış
gıypmak (bkz: **zıypmak**)
gıza[r]dı (kız ardı) düğünün ertesi günü; oğlan evinin kız evini yemeğe çağırma geleneği
gızılca alerji, kaşıntı
gızılcalı 1- alerji yapan, kaşıntı yapan yiyecekler 2- hır çıkaran kimse, belâ arayan
gızırğanmak vermekten kaçınmak (K.M. qısırqanmāq: harcamaktan korkmak)
gici kaşıntı, alerji
gidiş kaşıntı, alerji
gidişgen 1- kaşıntı verici, alerjik 2- sıkıntı verici davranışı olan kişi, yapışkan, askıntı
gidişmek kaşınmak
girey, gireyi pazar günü, hafta sonu
gofur, gofurlu efemsi, havalı, kasıntı, mağrur
gofurlanmak hava atmak, adamlık taslamak, kasılmak
goñslamak haşlanmış işkembenin iç yüzündeki pütürlü kısmı sürterek kazımak
goru'[t]mak kâr etmese bile zarar etmeyecek kadar değerini korumak; yapılan masrafa, çekilen emeğe değmek; (**goru'[t]muyo** masrafını kurtarmıyor, kazanç getirmiyor)
goşmak fırlatıp atmak
govalmak kovuk olmak, içi boşalmak, bomboş olmak
goygun koyu, kıvamlı, yoğun
göde göbekli, şişko, tombul, iri, hantal
gö(ğ)nük çavdar mahmuzu (başak hastalığı; insanda zehirlenme yapar)
gök 1- ham, çiğ, ermemiş (meyve, sebze) 2- renksiz
gökgö[r]medik 1- görgüsüz, hödük 2- kimsenin bilmediği, hiç duyulmamış
gökkelte kertenkele
gönek iç gömleği, el yapımı uzun kollu çamaşır
gövceliğe çıkā'[rt]mak göklere çıkartmak (uçurtma, ok, taş)
göveri bahçedeki sebze
göve[r]me kırlaşma, beyazlaşma, matlaşma (bkz: **gök 2**)
göze[r] orta boy kalbur
gugucuk kumru
gula[ğ]ı dincine (kalmak, yatmak, olmak) başını dinlemek, sakin dinlenmek, huzurlu olmak
gula[ğ]ı tözü kulak arkasındaki hassas bölge
gulak aşısı mantı
gurgaz kuru, buruşuk, cılız
guymak bir şeyin içine koymak, sokmak, dökmek, boşaltmak, aktarmak (K.M. quymāq)
guyrukölü akrep
guyunmak 1- işe koyulmak 2- girişmek, yumulmak
guz kuzeye bakan, güneş görmeyen yer
guzu dişi dolunun küçük tanelisi
gücül güçlülükle

gücüne gitmek : gıdıklanmak
gün çalığı güneş çarpması
gündöndü ay çiçeği, çiğdem
güneyi güneye bakan, güneş gören yer
gürbe toprak küp (üzüm, pekmez, sirke konan toprak küp)
güren kızılıcık

H

ha bakam 1- haydi birlikte 2- “haydi buyur”, “haydaa” gibi ünlem sözcüğü
ha bakam de bakam 1- üç aşığı beş yukarı, tahminen 2- gayret verme teşvik etme sözü
hafkırmak, haflamak öfkeyle bağırıp çağırmak, saldırgan davranmak
haldır o[ı]mak kafası şişmek, sersemlemek
hamıraşı makarna
hampalat hantal, hımbıl, kof
hanandı bari, keşke (bkz: **haneydi**)
haneydi bari, keşke
haranı büyük kazan
harap ekilmeyen yer, ham toprak (bkz: **geñ**)
hata[r] sıra, dizi, istif (Ar. katar)
havak havak şiş, kabartılı, biçimsiz (doğal görünümlü olmayan yüz için söylenir)
hazıruncu beleşçi, hazır konmayı seven
hedeñ haydi, haydi bakalım
hedeñ biyo, hedi biyo haydi bir kere, haydi bir daha
hedeñ galan haydi artık
hedeñ ğari haydi artık
hedi bakam haydi bakalım, konuşmak istenmeyen anlarda, iç çekerek baş sallayarak söylenir
hedi ğan haydi artık
he[ğ]re sincap
heñgi (bkz: **eñki**) o şey, elindeki, söz konusu şey
henhenetçi hasetçi, bencil, dedimdedi
herefene yiyeceği ortaklaşa sağlanan toplantı (Ar. ârifâne)
heyalama ham bostan, kavun çağlası
heyallamak doğru tahmin etmek, püf noktasını görmek, kavramak
hıslamaz sinsisi, içinden pazarlıklı
hinayet hınzır, aksi
ho evet, peki
hor'[t]laşmak tepişmek, itişmek, şakacıktan güreşip kavga etmek
horata mesele, konu, karışık iş
hoylamak harlamak, parlamak, şiddetlenmek
humayen patiska, bir çeşit pamuklu kumaş

I

ıldız kökü yer elması (ıldız : yıldız)
ımık ımık belli belirsiz, azar azar
incik gincik 1- incik çocuk, ıvır zıvır 2- çerez, abur cubur
iñgas şaka olarak, art niyetsiz
iñgasdan şakacıktan, kasıtsız (Ar. an-kasdin: kasıtlı olarak, bile bile)
ingılığış bozyokuş ağırıcanlı, tembel tembel (bkz. **gallemgasğayabaş**)
intim rahat, duruş (endâm)
ırdırmak kaytarmak, oralı olmamak
ırılmak ayrılmak, uzaklaşmak, gitmek (bkz: **aklı ırılmak, yüreği ırılmak**)
ısrın, ısıran (spatula, spatül) hamur kesici, tekne kazıyıcı, baklava gibi tatlıları aktarmada kullanılan kepçe büyüklüğünde düz kürekçik

I

ibicik ufacık, ölçmeye değmez küçüklükte, pek az, minnacık
ibin dabin e'[t]mek kararsızlığı sürdürmek, bahane üretmek (bkz: **gyın soyun e'[t]mek**)
içi uğunmak iç acısı çekmek, içi ezilmek, baygınlık duygusu yaşamak (bkz: **uğunmak**)
iğilcen 1- yabancı başak, ot dikenli 2- kaşıntı, kaşıntılı sivilce
iğnesiz arı (sarıcarı) art niyetli kimse, yüze gülen kötü niyetli kişi
iki sanıp bi[r] banmak seçenekler arasında kararsız kalmak, karar vermekte oyalanmak
il el, başkası, yabancı
ile[r]birisi başka biri, adı lazım değil (adı verilmek istenmeyen)
ildirmek iliştmek, takmak, eklemek
ildirgeç kilit kancası, kilitleyici çubuk veya demirden çengel
ilişik e'[t]mek ilinti etmek, endişelenmek, kaygılanmak, merak edip üzülme
ilik 1- itibaren, ...den sonra (burdan ilik) 2- ...kadar (boğazınna ilik) 3- düğme
ilik oyunu (ene, diye, kös) ilik (düğme) ile oynanan bir sokak oyunu. Hedefteki çukurcuğa üç vuruşta sokma oyununda saymak için kullanılır. (Yunanca 1 = ena, 2 = dio), kös sözcüğü hedefe ulaşmayı ifade eder. Çukurdaki iliği üfleyerek çıkarmak zorunludur.
ili'[k]men su bardağı büyüklüğünde, tenekeden yapılmış, gazyağı ile yanan fitilli kandil
ilkiplmek düğüm atmak, bağlamak
irabetsiz (rağbetsiz), sevimsiz, saygınlığı olmayan
ire'lemek zorlamak, üstelemek, dürtmek
ire'leme o[l]mak dışlanmak, istenmemek, reddedilmiş duruma düşmek
irkmek, iriktirmek birikmek, biriktirmek (K.M. irkmek)
iyde (bebek dili) okşama sesi, sesle okşama, okşama hareketi yaparken söylenir

K

kak kurutulmuş meyve dilimi (elma kakı)
kakeç 1- kanca (bkz: **ildirgeç**) 2- başa kakan
kakmak 1- itmek 2- çakmak (çivi çakmak) 3- didiklemek, gagalamak
kakdırmak 1- itelemek 2- kakalamak, kandırmak, hile yapmak, yutturmak, ceza vermek
kakılıp duru pek bol (bkz: **zerezebil 2**)
kakılmak 1- bolluk olmak (bkz: **tirkeleşmek**) 2- çakılmak 3- aldatılmak
kakırdamak 1- kıkırdamak, gülmek 2- soğuktan titremek
kapaksız ağız bozuk, densiz, terbiyesiz
kaşamba çöp kümesi, artık yığını
kaşırık aksırık, aksırıkla çıkan balgam
kaşırmak aksırmak
kayası sertleşmiş, katılaşmış, kuru
kaykı sertleşmiş, katılaşmış, sıkılaşmış
kef 1- küf 2- dildeki pas
kefgimek, kefmek 1- ağız köpüklenmek (Ar. **kef**: köpük) 2- dili damağı kurumak
kelcemen kelleşmeye başlamış, hafif kel, seyrekleşmiş
kemirmek 1- açlıktan zavallı hallere düşmek (kemirmek) 2- soğuktan titremek
kepildemek kımıldamak, seğirmek, titremek
ke[r]pişdirmek gözünü kırıştırmak
keprem aşâğılık, adi, kötü, kavgacı
kese kestirme yol, kısa yol
kesik 1- katık, lor 2- tarla parçası, küçük arazi
kesmik posa, çerçöp, kusmuk gibi artık
keterez başı gelince yeri gelince, köşeye kıştırınca (Yun. kerteriz)
keterezlemek gözlemek, fırsat kollamak, denk getirmek, nişan almak
keye ağaç dalı eğmeye yarayan değnek
kezek sürü
kırşanlık kırıklık, soğuk algınlığı
kısdırgeç 1- kuyruğunda kıskacı olan böcek 2- mandal (çamaşır, kâğıt vb. tutucu)

kısıık çıkmaz sokak
konti ortalık karıştıran, kurnaz, art niyetli
körduman sis
kör guş serçe
kösük kaldıraç
kötürge kaldıraç desteği
kusgun pantolon askısı
kuş lesdiy (lastiği) sapan
kuturi âfâkî (boş laf, desteksiz kanıtsız söz)
küldöken avrat, eş
künge çöp (K.M. köñgüz : gübre yığını, pislik öbeği)
küpe pipi, çük
kür çalı büyüklüğünde dikenli bir ağaççık, yabani üzümü (duta benzer) olur
kür üzümü böğürtlen, diken çileği, diken dutu, yabani üzüm
küregiren düşünmeden olaya karışan, gözü kara, serdengeçti

L

lâah hayret ifadesi (bkz: **diyah**)
labcin lapçın, mest üzerine giyilen lastik ayakkabı (Far. leb-çîn)
lafın bokunu çık[r]mak lafı sulandırmak, konuyu hafife almak
lavara lakırdı, boş laf, avara laf (bkz: **avara**)
lebbedek 1- pat diye, ansızın 2- görgüsüzce, kaba, biçimsiz
levürdemek, levir lüvür e'[t]mek laf kalabalığına getirmek, dediği anlaşılmamak, lafı gevelemek (bkz: **lavara**)
löm löm kaba saba
lömcük lafını tanımayan, kaba, görgüsüz
lüle huni (Yun. huni)

M

ma[h] al, işte, buyur, gör, aha
madranlı marazlı, hastalıklı, yemek beğenmeyen
mahana cahana bahane mahane, bir bahaneyle, bahaneyi fırsat bilip, fırsat bulmuşken, şaka maka
mahliç gibi görünümü güzel, yemeğin en güzel parçası (Ar. mahlûc: hallacın attığı, atılmış - yün, pamuk-)
ma'mir acar, sağlam, dayanıklı (Ar. ma'mûr: bayındır, güzel, bakımlı)
marimeydanda apaçık, çırılçıplak
ması, massı bayat koku, pis koku (bkz: **sası** 2)
maşifa e'[t]mek kuruntu yapmak, kafayı takmak (Ar. maşiva: dünya işleri)
matiye irin, çıban özü
mayasıl 1- hemoroid, basur 2- parmak arası kaşıntısı, egzema
mehracına ermek haddini bildirmek, azarlayarak sindirmek, ağzının payını vermek (Ar. mahrec: ağızdan harflerin çıktığı yer, çıkak)
mekere makara (Ar. bekere)
melleme 1- beceriksiz, gevşek, yeteneksiz, uyuşuk 2- merhem gibi yumuşak, cıvık
meşe zıp zıp, bilya
meterez Şehreküstü Mahallesinden sonraki yerin adı (Ar. meteris : toprak siperler)
meze siney mezar sineği, sevimsiz, pinti
mıcıri'[k]lı pürüzlü, kuşkulu, bozuk, sakat, kurala uymayan, yasa dışı
mında[r] murdar; kirli, pis
mısmıllamak başkalarına belli etmeden can yakmak, icabına bakmak (misilleme yaparcasına)
mısrandere kapı üstü raf, yüksek raf (Yun. musandıra)
minahat ekmeklik hazırlanmış hamur parçalarını fırına taşımak için ağaçtan yapılmış çok gözlü gereç
morboğan boğmaca

möfdimam (müftü+imam) savcı (Ar. müddeiumûmî)
mumu öcü, umacı
mücre çekmece
müseyip tembel, üşengen, ihmalci (Ar. müseyyeb)

N

nadek salça (Far. nardeng : nar, kızılıcık, erik vb. meyvelerden yapılan ekşi pekmez)
nadenoz maydanoz (Yun. makedonisi-Makedonya otu)
nallama çekiç
ne bin ne ne bileyim ne, bilmem ne ... (o anda hatırlanmayan şeyler için)
nefe[r]ge, nefirge bir cins üzüm, son zamandaki küçük salkım
nemerik nemli, ıslak, yaş
neme[r]me nemlenme, ıslanma
nevince acıkma hissi, mide acısı
nevinsiz yersiz davranışlı, sevimsiz, görgüsüz
nişliyoñ ne işler yapıyorsun? ne haber?
nişliyoñ goyoñ neye karar verdin? neler yapıyorsun?
noduz, nodul övenderenin ucundaki demir çivi (bkz. **övendere**)

O

o bille, u bille o anda, ânında, hemen, çabucak, derhal
obbo, obu şaşkınlık ifadesi
o[ğ]maç, o[ğ]maş un kırması, unlu çorba
o'[k]lavı gibi diñelmek oklava gibi sert olmak; kas gerginliği
o[r]ta tavada o[l]mak işi başından aşkın olmak (şapanadaki üç tavada -kazanda- pekmez kaynatırken yaşanan telaş, bkz: **şapana**)
oşoş köpek (bebek dili) (K.M. öküzü su içmeye teşvik için çıkarılan ses)
otuñ kakiñ (bokuñ) yeme üstüne vazife olmayan işe karışma, ukalalık etme
oymalık enli taş duvardaki öteberi konan boşluk
oyuk 1- çok pis, kirli 2- bostan korkuluğu (eskimiş giysi ve eşyalarla yapılır)
oyulgama, oyulgalama geniş aralıklı yapılan teğel (elle yorgan kaplama)
ozañ tembel, yoz

Ö

ö[ğ]ceci kurtarmalı koşmalı çocuk oyunu
öğme öğürme
ö[ğ]señ (öyle+sanki) belki, herhalde, galiba
övelemek 1- ufalamak 2- evelemek gevelemek (bkz: **levürdemek**)
övendere öküzleri yönlendirmek için kullanılan ucu demirli sopa (Yun. üvendire)
över iş övülecek el işi, sanatlı ince el işi (nakış, oya)

P

paldım guvvetinne olanca gücüyle, o hızla
paldımsız görgüsüzce davranan, ölçüsüz konuşan
pan bön, tepkisiz
pan davranmak boş bulunmak, hemen karşılık verememek
pandır saf, bön, sersem (bkz. **haldır o[l]mak**)
papıl sersem, şaşkın, salak, beceriksiz
pa[r]pılamak 1- azarlamak, paylamak 2- hacamat etmek; iyileştirme için bıçak veya boynuzla deriyi çizmek
peldirdemek pır pır etmek, yüreği çarpmak, heyecandan titremek
pelemek, pelezemek yüreği titremek (bkz: **peldirdemek**)
pese pes yorgun argın, yorgunluktan pestili çıkmış
pesende altında tutmak denetimde tutmak, devamlı baskıyı hissettirmek, yeterince güç kullanarak baskı sağlamak (Ar. besende: tamam, yetişir, yeter)
pesirmek ağzı kurumak (bkz: **kefgimek**)

pe'[t]lek (pörtlek) patlak gözlü, şaşkın bakışlı, saf
pişeğen kolayca pişen (fasulye, nohut vb.)
pişirgi, pişirge tarhana yapılacak malzemenin pişmiş hali (aşure gibi komşulara dağıtılır)
posdallı pasaklı, pis, dağınık, bakımsız
puçuk uçurtma
punta akciğer iltihabı

R

ravak koyu şurup (baklava vb. tatlandırmak için)

S

sadalamak sayıklamak, kekelemek
sa[ğ]deç sağdıç, dost, yakın arkadaş (erkek) (K.M. sağdıç)
sahimiñ samimi misin, dediğin doğru mu
sahisiñ sahiden, sahi mi,
saksak yapışkan (sakız gibi), yapışkan kir, yapış yapış
salahoruna baştan savarak, olmayasıya, laf olsun diye
salım salgın, soğuk algınlığı
samsa'[k]lı **deli** zıppıktı, yaramaz, çocuk ruhlu
sanenni, sanende yemeğe burun kıvrıran, zayıf, cılız
sang sang birden, durup durup (yineleyen), nöbet halinde
sañgadak zıngadak, ansızın, birdenbire
sañgi beñgi allak bullak, şaşkın sersem, afallamış
sañgolümüne gelesce ani ölüme uğrayasınca, (geberesice gibi ilenç olarak kullanılır)
sası 1- lezzetsiz, tadı bozuk 2- kokuşmuş, pis koku (K.M. sasıdı: pis koktu)
savak vermeden aralıksız, habire, durmaksızın
savma tavası baştan savma bahanesi
savsalatı dumanı baştan savma (bkz: **savma tavası**)
saylanmaz geçerli sayılmaz, kabul edilmez
sekirdan bel bölgesi, sağrı, kalça üstü
sekirdan irayeti o[l]mak gelene oturacak yer açmak, oturma düzeni almak
sele sepeñ sere serpe, çekinmeden
sellim süllüm süklüm püklüm, yorgun argın
sendir bendir sersem sersem, dengesizce
sıkarlamak 1- sıkıca tembihlemek, gözünü korkutmak 2- yerleştirip sıkıştırmak, iyice bağlamak
sı'[k]lat sıkıcı, bunaltıcı sıcak
sıpadırna çıkā[r]mak 1- yemeklerin tamamını oburca bitirmek 2- bir işi bütünüyle bitirmek (K.M. sıpāqur: yem torbası, sıp aqurı: iki yaşındaki tayın yemliği)
sırlañ düzenli, derli toplu (seramik cilası gibi; K.M. sırlānma: kâsenin macunla sıvanması, işlemek-boyamak- için düzgünleştirilmesi)
sırlañ sıpa iyi giyimli, frapan, havalı
sıtaratsız densiz, görgüsüz, yersizlik eden, şımarık, ukalâ, usturupsuz (usturup : üslûb, biçim, denge, uyum)
sıvanak derli toplu, düzgün, oturaklı, uyumlu
sıvık sıvanabilir kıvamda, yapışkan, cıvık
siyirdim halı dokurken elde edilen sıra, dokunmuş enine örgü sırası
siyirma taze fasulye
siyirmaya girmek herkesin yanında açık saçık konuşmak, özel yaşamın dedikodusuna girmek
sivti'[k]lenmek 1- boшта gezmek, oyalanmak 2- sırnaşmak, yaltaklanmak, asalak olmak, ziftlenmek 3- kaşınmak
siyim siyim çisil çisil (yağmur için kullanılır. Kedi ile köpek işemesi için söylenen -siymek- ten)
siylez sinsî, içten pazarlıklı
socumak ürkmek, irkilmek, korkuya kapılmak, gözü yılmak
soluğan soluk darlığı, astım hastası

sovanya[ğ] nohut büyüklüğünde doğranmış soğanın yağda kavrulmasıyla elde edilen tarhana çorbası sosu

soyulgan deri soyulması gösteren hastalık, egzema

söngüye taş fırın temizlemede kullanılan bez paspas

sövel'[t]mek (ayak, burun, eşya) göze batacak şekilde veya engel olacak biçimde uzatmak, yatırmak, doğrultmak, çıkıntı yapmak

söven bezsiz söngüye (bkz. **söngüye**)

sükgem nezle (Ar. zükâm, zükkâm)

sümük salva goyve[r]mek, **sümük salva gitmek** 1- gözyaşı sümüğü tükürüğüne karışarak perişan ağlamak 2- şiddetli nezle olmak

süregeç 1- sürtük, aşağılık 2- aylak

Ş

Şaban'ın **abdes suyu** (gibi) lezzetsiz, yavan (içecek) (bkz: **şeldir şeldir, şıldır şıldır**)

şaka şembe şaka maka, yüzeysel sohbet

şamakon konuşkan, tatlı geveze

şapana şaraphane, pekmez yapılan yer

şarı'[t]mak şımarıkça davranmak

şaşdim işi ne yapacağını bilmeden yapılan iş, önünü ardını hesap etmeden uğraşma, şaşkınlıkla amaçsız yapılan çalışma

şaşgın zayıf

şehriye makarnası eriştenin makarna biçimi

şeldir şeldir, şıldır şıldır tam kıvamını bulmamış yiyecek içecek için söylenen "çok sulu" tanımı (bkz: **cıngıl cıngıl**)

şeytan puçuy (puçuğu) gazete veya defter kağıdından yapılan en basit uçurtma (bkz: **puçuk**)

şeytan pulu mika, yaprak halinde maden cevheri (feldispat)

şılak parlak, ışıltılı

şıma[r]gan şımarık, ukalâ, gösterişçi

şivşit çapraz, yan, verev, yamuk

T

tahdasız tahtasız (bir tahtası eksik, yarım akıllı), fikirsiz, zıpçıktı, dengesiz (bkz: **samsa**'[k]lı deli)

tahtabaşı duvardaki yüksek raf

takıl tukul gereksiz şeyler: araç gereç, ıvır zıvır, öte beri (bkz: **agıl tagıl**)

tal odunluk ağaç, kütük (K.M. tâl: düzgün dal)

tavuk götü derin nasır

tamaharmak 1- canı çekmek, imrenmek 2- tamah etmek, gözü kalmak

taşımamak göz kararıyla ölçmek

tat 1- ablak suratlı 2- yabancı, ecnebi

tay geldi ikinci evlilikte yeni eşle gelen çocukları

tefilemek eli ayağı dolaşmak, telaş etmek

teleme tane tane (yemek için)

tellenmek alınmak, kuşulanmak, pirenlemek

telli alingan, alındığını gösteriş yapan, havadan nem kapan

temrehi egzema, temriye: demir pası renginde lekeler olan deri hastalığı (K.M. temregü)

te[r]kini **çalmak** ('terk etmek'ten) gözden çıkarmak, vazgeçmek, boşvermek

te[r]s gübre

te[r]slik ters(gübre) yığılan yer, çöplük

tezyaka kusma

tıkış depiş tika basa, pek sıkışık

tıngırda'[t]mak belli etmeden alaya almak, inceden inceye dalga geçmek

tıril mızımız

tığsirmek ağız kapalı halde dişlerin arasından hapşırarak ("hapşu" yerine "hepsih" diyerek geçiştirmek, yarım kalmış hapşırma)

tiğsiri'[k]li, **timsiri'**[k]li havadan nem kapan, alingan, her şeyden etkilenen
tiñgedeg kaymak birdenbire düşmek, düşüp bayılmak
tinkos, tinkosti cimri, pinti
tirkeleşmek yığılmak, bolluk olmak, tıklım tıklım olmak (K.M. tergeş: kalabalık oluşmasını sağlayan bir hareketin neden olduğu sıkışma)
tohma çok yaramaz, velet (çocuk)
tokeç tokmak, çamaşır kiri çıkarmak için kullanılan tahta sopa
tor 1- konuşmayıp soğuk duran, sıcak kanlı olmayan 2- toy, acemi
toralak toparlak, yuvarlak
tunuk donuk, mat, bulanık
tutdur ağacı o[ll]mak boşuna bekletilen kişi olmak
tuyyan aksi, huysuz, sinirli (Ar. tuğyân: taşkınlık, azgınlık, itaatsizlik)
tüfeği dokuz ça'[k]lamak işleri yolunda olmak, keyfi yerinde olmak
tüngümek zıplamak (bkz: **gañgımak**), sıçramak, aşmak
tüngü'[t]mek lokmayı yutmak, yok etmek, aşırmaq
tür'[t]me ('dürtmek'ten) imâ, iğneli söz, keskin söz, beklenmeyen eleştirel laf
tür'[t]me so'[k]mak keskin laf sokuşturmak, yarı şaka yarı ciddi laf atmak

U

ucun ucun 1- uç uca (bağlamak, eklemek vb) 2- uçtan uca, ardı sıra, azar azar (bkz: **üğüş üğüş**)
uğunmak acıyla kıvrınmak, sessizce acı çekmek
ula erişten artan ip (bkz: **eriş**)
ulamak parça ipleri birbirine düğümlenerek eklemek (K.M. ulâmâq: ipin iki ucunu birleştirmek)
ulanmak kullanmak, yararlanmak
ulantılı kullanışlı, pratik
uluk 1- çürük, morluk, morartı 2- uyuşuk, tembel, pasaklı (bkz: **yuluk**) 3- oluk
ummacaya garmak çok umduğu halde umutsuzca beklemek, beklentiye kapılmak
unçaz o garip, o zavallı
ut yeri apışarası
utansak utangaç, çekingen
uttum a[ll]ma ödüllü oyun oynama, kazandığını bağışlamama

Ü

üğüş üğüş yavaş yavaş, usul usul
ündemen, ünnemen yere sermek veya eşya sarmak için kullanılan kilim benzeri dokuma (kilim kıl veya yünden dokunur, nakışlıdır; ündemen pamuklu mazemeyle yapılır, nakış yoktur, enine çizgilidir)
ünnemek 1- seslenmek, çağırmaq 2- türkü söylemek
üpür üpür 1- çok sayıda küçük sivilceler için söylenir 2- tavuk derisi gibi (heyecandan derisi kabarcıklaşmak)
ürmek üfürerek şişirmek (balon üflemek, hayvan derisini kolay çıkarmak için deri altına üflemek)
ürülmek karnı şişmek (bağırsakta gaz toplanması)
ürün kuru ot, olduğu yerde kolayca ateş alacak kadar kurumuş ot
üvüş üvüş (bkz: **üğüş üğüş**)

V

vere habire, devamlı, durmaksızın (İtalyanca **vira**: durmaksızın, sürekli)
vidirti 1- yürek çarpıntısı 2- vıdı vıdı
vuva baba

Y

yağadı, yavadı yağlı leke, bulaşık
ya[ğ]sı bit
yalabık, yalabıt şimşek
yalamaşçı yaltakçı, dalkavuk, yağcı, yalaka

yalım galiba, sanırım

yanda, yanıda : orada, o yerde, yanı başında

yañgabız aksi, can sıkıcı, huysuz, ukalâ

yanyaliç yengeç

yarım, yarımlik fitik, kasık fitiği

ya[r]n sırt (K.M. yarın: kürek kemiği)

yasdavaç, yasdaveç üzerinde hamur açılan ağaç levha

yaşamak benimsemek, sahiplenmek, görev bilmek, ilgi duymak

yaslam eğik, yatık, yaslanmış, bayır

yatırdaş yatalak ("Allah yatırdaş etmesin" diye kullanılır)

yatsu : mide asidi, hastalık yapan sıvı

yayım yaygı üzerine serilen şeyin adedi (yufka, makarna vb.)

yaylam baylam 1- sereserpe, pek rahat 2- ferah, gepgeniş

ye 1- ki, ya, yahu 2- bakalım, herhalde, işte

ye[ğ]kinmek yerinden kalkmaya davranmak

ye[ğ]li 1- yerli 2- yerleşmiş, kalıcı 3- çoktan beri

ye[r]siz yersiz davranışlı, uygunsuz konuşan (bkz: **sıtaratsız**)

ye[ğ]sindirmek (yüksündürmek) yük olmak, rahatsızlık vermek, sırnaşarak üzme

yekdir yekdir (gezmek) aylak dolaşma, oradan oraya amaçsız gezmek

ye[l]peşlemek yelpazelemek, hava akımı yaratmak, yellendirmek (K.M. yēlpişdi / yēlpeşlemek)

yemelemek çırpınmak, yırtınmak, emeklemek, el kol çabasıyla ilerlemeye çalışmak

yığı ölçmek mübalağa etmek, abartmak

yılık eğri, çarpık

yımık yamuk (bkz: **yılık**)

yıvrılmak kıvrılmak, yamrulamak

yirdirmek yersiz konuşmak, görgüsüz davranmak, densizleşmek, tadını kaçırmak

yirik ayrık, yarık, yırtık

yirmek yırtmak, yarmak

yivelmek gelişmek, serpilme, kendine gelmek, iyileşmek, sağlığa kavuşmak

yivel'[t]mek yontmak, sivrileştirmek

yokyo[ğ]sul (yok+yoksul) pek yoksul

yolcu böreği üzerine yağ sürülüp karabiber ekilmiş kızarmış ekmek

yuluk pasaklı, pis, tembel

yu[ğ]mak yıkamak

yüreği buruşmak yüreği sıkışmak, baygınlık hissetmek

yüreği ırılmak canı çıkacak gibi olmak, yüreği duracak (yerinden ayrılacak) gibi olmak

yüreği ilmek başkası için özenmek, dilemek

Z

zar çarşaf, kadınların göreneklere bağlı giydiği, gözleri açıkta bırakan siyah renkli giysi

zar iğnesi çatal iğne

za[r]plı acar, güçlü, yaman (sarp)

zavat sıfat, kılık, yüz ifadesi, surat

zavza'[k]lamak sarsmak, hırpalamak, şakacıktan hafifçe tartaklamak (bkz: **avkalamak**)

zeb için ilaç için, ilaç olacak kadar

zebil 1- yazık olmuş, acınacak durumda, bitkin, yoksul 2- bol, gereğinden çok

zerezebil (Ar. selsebîl) 1- pek yazık, zavallı 2- pek bol

ze'lenmek zevklenmek, alay etmek, alaya almak

zırincamak sızlanmak, mızımız davranmak, zırlamak

ziypmak (ayağı) kaymak, sürçmek

zöngüldemek 1- zonklamak 2- burnunu sokmak, zamansız lafa karışmak

2. Bölüm : DEMİRCİ AĞZI

Bu bölümde sözcüklerin Demirci'de söylenişlerinden örnekler sunulmuştur. Tablolardaki örneklere göre diğer sözcükler seslendirilebilir.

(1. Bölümün başındaki İŞARETLER ve KISALTMALAR tablosuna da bakınız)

K → G değişmesi	
kavak	gavak
kocaman	gocaman
koyu	goyu

K söylenmez	
ekmek	e'mek
çakmak	ça'mak
gitmek	gi'mek

Ğ → V değişmesi	
bağ	bav
dağ	dav
yağ	yav

L söylenmez	
almak	<u>a</u> mak
kalmak	g <u>a</u> mak
gelmek	g <u>e</u> mek

N → Ñ genizden söyleniş	
anırmak	añırmak
pınar	buña
don tutmak	doñ du'mak

R söylenmez	
arpa	<u>a</u> pa
görmek	g <u>ö</u> mek
terzi	<u>t</u> ezi

T → D değişmesi	
tat	dad
taş	daş
Mustafa	Mısdava

T söylenmez	
bitmek	bi'mek
satmak	sa'mak
patlatmak	pa'la'mak

Az görülen harf değişmeleri		
A → E	asker	esge
Ç → Ş	kaçmak	gaşmak
Ğ → Y	buğday	buydey
I → A	yıkamak	ya ^u kamak
İ → E	iyi	eyi
M → N	domuz	doñuz
O → U	oluk	uluk
Ö → Ü	ön	ün
P → B	patlıcan	badılcın

Harflerin yer değiştirdiği örnekler		
A ↔ K	aksırmak	ka ^s sırmak
B ↔ R	kibrit	kirpit
F ↔ R	hafriyat	harfiyat
Ğ ↔ R	iğrenmek	yirgenmek
K ↔ S	tiksinmek	tiskinmek
M ↔ L	çömlük	çölmek
M ↔ R	yumruk	yurmuk
P ↔ L	çıplak	çıl ^l bak
P ↔ R	toprak	torpak

P → K	şapka	şakga
P → V	dolap	dolav
U → I	yumurta	yımırta
V → F	kova	gofa
V → Y	kıvılcım	gıyılcım
Y → V	köy	köv

R ↔ E	Recep	Ercep
R ↔ H	tarhana	tahrana
R ↔ I	Rıza	Irza
R ↔ P	kirpi	kipri
S ↔ I	sıcak	ıscak
S ↔ İ	Simav	İsmav

... _ adag, ... _ adanag ... _ edeg, ... _ edeneg	... diye, ... diyerek
gümbedeg, gümbedeneg	güm diye, güm diyerek (gürültüyle düşmek)
harddadag, harddadanag	hart diye, hart diyerek (ateş almak, kalkmak)
hörpbedeg, hörpbedeneg	birdenbire belirmek (alerji, kurdeşen)
lömbedeg, lömbedeneg	gürültüyle yıkılmak, ağır laf söylemek
patdadag, patdadanag	pat diye, pat diyerek (düşmek, bayılmak)
rapdadag, rapdadanag	rap diye, rap diyerek (durmak, kalmak)
tiñgedeg, tiñgedeneg	birdenbire (düşmek, düşüp bayılmak)

SORU SÖZCÜKLERİ

Soru sözcüklerinde bir hece kısaltma ve N ünsüzünün genizden söylenmesi (Ñ)karakteristiktir.

Soru sözcükleri	Demirci'de söylenişi
geliyor musun	gelyo <u>u</u> muñ
görür müsün	görü <u>ü</u> muñ
gelecek misin	gelce <u>e</u> miñ
kalır mısın	galır <u>ı</u> miñ

ŞİMDİKİ ZAMAN : -yor musun > -you muñ > -yoñ mu > -m/-mem yoñ

Soru Sözcükleri OLUMLU	-yo<u>u</u> muñ (olağan soruş)	-yoñ mu (ısrarcı soruş)	-ı-i-u-ü/m yoñ (meraklı soruş)
alıyor musun	alyo <u>u</u> muñ	alyoñ mu	alım yoñ
geliyor musun	gelyo <u>u</u> muñ	gelyoñ mu	gelim yoñ
çıkıyor musun	çıkıyo <u>u</u> muñ	çıkıyoñ mu	çıkım yoñ
kokuyor musun	kokyo <u>u</u> muñ	kokyoñ mu	kokum yoñ
korkuyor musun	kokyo <u>u</u> muñ	kokyoñ mu	kokum yoñ
koyuyor musun	goy <u>u</u> muñ	goyoñ mu	goyum yoñ
takıyor musun	dakyo <u>u</u> muñ	dakyoñ mu	dakım yoñ
tadıyor musun	dadyo <u>u</u> muñ	dadyoñ mu	dadım yoñ

Soru Sözcükleri OLUMSUZ	-mıy<u>o</u> muñ (olağan soruş)	-mıy<u>o</u>ñ mu (ısrarcı soruş)	-mem y<u>o</u>ñ (meraklı soruş)
almıyor musun	<u>a</u> mıy <u>o</u> muñ	<u>a</u> mıy <u>o</u> ñ mu	<u>a</u> mem y <u>o</u> ñ
çıkıyor musun	ç <u>i</u> 'mıy <u>o</u> muñ	ç <u>i</u> 'mıy <u>o</u> ñ mu	ç <u>i</u> 'mem y <u>o</u> ñ
gelmiyor musun	g <u>e</u> mıy <u>o</u> muñ	g <u>e</u> mıy <u>o</u> ñ mu	g <u>e</u> mem y <u>o</u> ñ
kokmuyor musun	kokmuy <u>o</u> muñ	kokmuy <u>o</u> ñ mu	kokmem y <u>o</u> ñ
korkmuyor musun	ko' <u>m</u> y <u>o</u> muñ	ko' <u>m</u> y <u>o</u> ñ mu	ko' <u>m</u> em y <u>o</u> ñ
koymuyor musun	gomuy <u>o</u> muñ	gomuy <u>o</u> ñ mu	gomem y <u>o</u> ñ
takmıyor musun	da'[k]mıy <u>o</u> muñ	da'[k]mıy <u>o</u> ñ mu	da'[k]mem y <u>o</u> ñ
tatmıyor musun	da'[t]mıy <u>o</u> muñ	da'[t]mıy <u>o</u> ñ mu	da'[t]mem y <u>o</u> ñ

Zaman Eklerine Örnekler

almak / gitmek	<u>a</u> [l]mak / gi'[t]mek
Gelecek Zaman	Söylenişi
alacağım	alcem, alcen
alacaksın	alceñ
alacak	alcek
alacağız	alcez
alacaksınız	alceñiz
alacaklar	alce'[k]le
gideceğim	gitcem, gitcen
gideceksin	gitceñ
gidecek	gitcek
gideceğiz	gitcez
gideceksiniz	gitceñiz
gidecekler	gitce'[k]le

almak / gitmek	<u>a</u> [l]mak / gi'[t]mek
Şimdiki Zaman	Söylenişi
alıyorum	alyom, alyon
alıyorsun	alyoñ
alıyor	alyo
alıyoruz	alyoz
alıyorsunuz	alyoñuz
alıyorlar	alyola
gidiyorum	gidyom, gidyon
gidiyorsun	gidyoñ
gidiyor	gidyo
gidiyoruz	gidyoz
gidiyorsunuz	gidyoñuz
gidiyorlar	gidyola

KİŞİ ADLARINDAN ÖRNEKLER

(1. Bölümün başındaki **İşaretler ve Kısaltmalar** tablosuna da bakınız)

Ali Ağa : Alâ Aligil, Aliler : Aley Ayşe : Aşa Dudugil, Dudular : Dudev Hatice : Hacca Hikmet : He'met Hüseyin : Üsen İhsan : Essan, Ehsan İsmail : İsmal, İsmil Kadınayşe : Gannaşa Mehmet Ali : Mamedeli, Mamdeli Mehmetgil, Mehmetler : Mamedey Mehmetgilin, Mehmetlerin : Mamedeñ Muammer : Mammer Mustafa : Mısdava	Mustafa Ali : Mısdavali Nizamettin : İzamet Nurullah : Nurlah Ömer : Uma Ömeroğlu : Umaro Recep : Ercep, İrecep Rızagil, Rızalar : Irzayey Rızagilin, Rızaların : Irzayeñ Sabriye : Sabirye Sıdika : Sisdi(y)ga Süleyman : Sülüman Şefika : Şavga Şerafettin : Şeeddin Zeliha : Zelhe, Zilhe Zinnur : Zinnor
---	---

NASIL SÖYLENİR

A

abi : abey
ağa (ağabey) : ava
ağaç : aveç
ağız dolayısı sövmek : gañıra gañıra sövmek
ağzına kadar (dolu) : ağzınna ilik
aksırmak : kaşırmak
akşamleyin : a[k]şamnen
alengirli : elengirli
altmış : a'[lt]mış
Amerikan (bezi) : Amelken
amma : emme
amma yaptın ha : emme edve[r]diñ ha
amma yaptın, ettin eyledin : gaç hedi gaç, yirdirdiñ eñkini
ananın : anañiñ
ananların, anangilin : anañeñ
anlamsız ilgisiz gereksiz laf : lafiñ boku (bkz: **geyik muhabbeti yapmak**)
arefe : erafe
armut : amit
arsız : irsız
asker : esge[r]
aşağı çarşı : aşa çarşı
aşâğılık : aşalak
aşâğıya : aşara
âşikâr (besbelli) : eşgare
atlamak : a'lamak, aplanmak
ayıklamak : a'lâmak
Azize : Azze
azmak : azalanmak (yara azması)

B

babanın : babañiñ
babanların, babangilin : babañeñ
bağırsak : boğasık
bardak : ba[r]dak
bardağa koyuver : bağa guyve
bebek : böbek
belermek : bele[r]mek
bıktırasiya söylenip durmak : mayasılı göt gibi ö'[t]mek
bir âlem, bambaşka, görülesi : bi tecrib (Ar. tecrîb : deneme, sınama)
bir kerecik : biyocuk
bir tanecik, biricik : bicecik
birçok : biçok
bisküvi : büsküvüt
boş ver, boş ver artık : len de(h), de len de(h)
boynuz : buynuz
böbrek : bö(ğ)rek
böcek : bö[ğ]ce
börtü böcek : böcek möcek, zararlı böcekler
buğday : buydey, bıydey
buraya gel : burey ge

buraya gelecek misin : burey gelcemiñ

C – Ç

cadde : cahde

cerahat : cirhet (irin)

ceryan : ceyran

cıvıldamak: cıgıldamak

cim kadar : cimcik (pek az, şu kadarlık; bkz: **ibicik** 1. bölümde)

cuma akşamı : cum'yaşamı

cüzdân : düzden

çabucak : çabıcık

çaktırmadan cezasını vermek : uydurve[r]mek

çardak : çā[r]dak

çatla emi : gāniña kepek vur

çekiç : kekiç

çıkın : çıkı (küçük bohça)

çıplak : çılbak

çiftlik : çî'[ft]lik

çimdirmek, çimdiklemek : cimcirmek, cimci'[k]lemek

çitlembik : çe'[t]lemek

çizik : cızık

çorba : çōba

çömlek : çölmek

çözü : çezgi

çubuk : çıbık

D

de bakalım : de bakam

de bakayım : de baken

dedikoducu lafçı

değil : de[ği]l

değirmen : değmen

değişik : deñişik

değişmek : deñişmek

depreşmek : debe[r]mek

derdine yan : (bkz: çatla emi) gāniña kepek vur

ders : de[r]s

devşirmek : deşirmek

deyiversene, deyiversen ya : deyve[y]señ ye

dinlemek : diñlemek

dinle bir kere, kulak ver : ey de biyo

dinlenmek : diñnenmek

doğru : do[ğ]ru

dolap : dolav

domates : tomata

domuz : doñuz

domuz kilidi : doñuz kilidi (rakibin arkasında koltuk altlarından geçirip ensesinde elleri kilitlemek)

dükkân : dükgen

dümbelek : dömbüldek

düzeltilmek : düze'[lt]lemek

E - F

ederken : ede[r]kene

edince, ettiğinde : ettinek

edelim diyoruz : edam diyoz
edeyim diyorum : eden diyon
ekmek : e'[k]mek
ekmek : ekelemek (tuz ekmek)
elektrik : ellâkdır, elekdirek
elemge, elemiye, elemye: elemne (Yun. Alemida)
eller (başkalari) : ille[r]
ellerin (başkalarının) : illeñ
elinizdeki işi koyun (bırakın) biyol (bir kere) : eñkini goñ biyo
emeklemek : me'[k]lemek
entrika : intırka
erkek : a[r]kek, e[r]kek
ev sahibi : ev sabı
ev sahibesi : ev sabısı
evcek : eviçerek
evlendirmek : eve[r]mek
evet, he : ho
evimiz : emiz
eviniz : eñiz
evime gideyim : evime giden
evimize gidelim : emize gidam
... **ey** : ...gil (Aley : Aligil)
ezan : ezen
eziyet : ezet, ezzet
fasulye : fasille
fener : fena, fene
fermuar : caçor (Fransızca şarjör)

G

gaylo[l]mak : (Ar. kâil olmak : râzı olmak, kabul etmek) "Allah gaylomaz" diye kullanılır
gece vakti : gecelokdu
gelelim : gelam
geleyim : gelen
geliversek : gelve[y]sez
gelsek : gesez
gene : gine
geyik muhabbeti yapmak : a[r]tı'[k]la çeñe çalmak, a[r]tık yetik laf e'[t]mek, (bkz: **lafın bokunu** çıka[r]mak), horoz daşa[ğ]ı çıka[r]mak, köpek daşa[ğ]ı çıka[r]mak
gidelim : gidam
gideyim : giden
gitsek : gitsez
giymek : geymek
gölge : kölge
göresim geldi : gö[ğ]cem geldi
güveç : göveç
güzelim ... : islâh (ıslah) ...

H

ha varıyor : havaryo (bkz: gâvır küfürü, 1. bölüm)
hadi canım sende : de len de[h] (bkz: boş ver artık)
hangi : nañkı, nakı
harman : ha[r]man
hatâen : hetayen (yanlışlıkla)
havuz : havız, havrız
haydi oluversin artık : hedi olvesiñ gari

haydin bakalım, haydin bakayım : hedeñ bakam, hedeñ baken
haydin gidelim : hedeñ gidam
haydin gidelim artık : hedeñ gidamıñ, hedeñ gidam galan
hayır, ı-ıh : a-ah
hele buyur : ma biyo
hepsi : hepiciy
hıdrellez : hadillez
hırslanmak : hızlanmak (öfkelenmek, sinirlenmek)
hışır : kışır (olgunlaşmamış kavun karpuz)
hile : hileme
hoparlör : aparlo
höst : dest
huni : hunu

I - İ

ıslık : sı'lık
iğrenmek : yirgenmek
ihtimal : ehdimâl
ihtiyar : ehdiya
ihtiyat : ettiyat
iken, ... ken : ... kene: gidekene (giderken)
ikindi : kindi
ileri geri, olur olmaz (konuşmak) : a[r]tık yetik
iletmek : ele'[t]mek
iliştirmek : ildirmek
ilk önce : enkevelâ
indirmek : endirmek
işiyetim geldi : işecim geldi
itfaiye : etfaye
iyi : eyi
iyi değil : eyi del, dayı del
iyi halt ettin : şike yav yidiñ (şeker yağ yedin), eyi kak yidiñ
iyice hasta olmak : gömgök hasta o[l]mak

K

kaba : gobat (Ermenice **kubat** : kaba, biçimsiz, yakışksız, uyumsuz, görgüsüz, zevksiz)
kadar : gada[r]
kadayıf : gadayıf
kâğıt : kayıt, kâhat
kâhyası mısın : kâyasımıñ
kaka : e' (bebek dili)
kalabalık : galabeşlik
kalça : gaba, gaba et
kalfa : ga[l]fa
kanara : ganare (Ar. kinnâre: mezbaha, kesimevi)
karanfil : galenfir
karanlık : garannık, garandık
karantina : gulüntire
karga : ga[r]ga
karılar : gala
karın : gan
karısı : gası
karnı depreşiyor artık : ga[r]nı deberyo gan (sıkıntıyla kıvranıyor)
karpuz : ka[r]pız
katmer : ga'[t]me[r]

kavun : gavin

kayarlamak, kayarı basmak (küfretmek) : gaya[r]lamak, gayarı basmak

kayısı : kayası

kaynana : gayınna

kekremsi : kekere

kemikleri sayılacak kadar zayıf : kakırdak gibi

kestane : kesdene, kesne

kıvılcım : gıyılçım

kibrit : ecza

kokmuş : ko'[k]muş

kolay : goley

korkmuş : ko[rk]muş

korkulacak : ko[r]kunculuk

koymak (bir şeyin içine) : guymak

koymak : goymak, gomak

koyun : goyun

koyun (bırakın) : goñ

koyup gitmek : gop gi'[t]mek

köfte : köfdü

kumpir : kompir

kurbağa : gurbavı

kuzu : guzu

küçücük oldu, küçüldü : küçceldi

küfe : köfe, köfün

küremek : kürümek

L

lades : yades

lastik : lesdik

leblebi : le'lebi

leğen : iliyen

lehim : ilehem

M

makara : mekere

makarna : makane

maşrapa : naşapa

maydanoz : nadenoz

mercimek : me[r]cimek

merdiven : medimen (Far. nerd-bân)

mezar : meze

mezarlık : bademliköy, tahtalıköy

mısır : misir

mış gibi yapmak : galaycılık de[ğ]i| göt çalkamak

muavin : ma_vin

muhacir : ma_cir

mutfak : mutbak

murdar : mında

müflis (iflas etmiş) : möhlüz

mühim : möhöm

mürekkep : mürebgeb

N

nalın : lâlin

nane : nana (Ar. na'nâ)
nasılsın? acaba neler yapıyorsun? : nacapsıñ?
ne edeceğiz artık : netcez galañ, netcez gari
ne edelim ki : ne edam ye
ne edeyim ki : ne eden ye
ne işler yapıp ediyorsun : nişliyoñ goyoñ, ne edyoñ goyoñ
ne kadar : negıda
nemlenmiş : neme[r]miş
nerede ki : nede ye
neyleyim : neniyen
nişan : ılşan
nişan almak, denk getirmek : de'nemek
nişleyim : nişliyen
nüzûl : nüzol (inme, felç)

O – Ö

o (kişi) **benim** : u benin
o (şey) **benim** (bana ait) : u benim
o cancağızım : uncağızım
o garibim : uncağızım
ocağı sönesice : oca[ğ]ı sönesce (ilenç)
oğuşturmak : oğcalamak, ovcalamak
oklava : o'[k]lavı
olanca hızla koşmak : paldım guvvetinne siyi'[t]mek (seğirtmek)
oluk : uluk
orası, yanındaki yer : yanıñ
oraya gelem diyorum : urey gelâm diyoz
oraya geleyim diyorum : urey gelen diyon
otomobil : tomofil
öfkelenip heyecanla kalkmak : ka[l]kış ka'[l]k]mak
öksürmek, öksürük : ö[k]sürmek, ö[k]sürük
ön : ün (önünde → ününde, ünüñde)
öteki ev (öteki oda, yan oda) : ötikev
öyle yapma artık: eñkilce e'[t]me gan, e'[t]me gan eñkini

P – R

palyaço : fellaçco
patates : patediz
patlıcan : badılcan (Ar. bâdincân)
pazar : baza
pehlivan : palevan
pekmez : be'[k]mez
peksimet : pesmet
pencere : mençire
perişan : perşan
pınar : biña, buña
pişman : peşman
püfür püfür (esmek) : üfür üfür, üfül üfül
raprahat : ıpirahat
rezil etmek : irezil e'[t]mek
rezil olmak : irezil o[u]mak
romatizma : tomatizma
rüzgâr : örüzge[r]

S

saat : sahat
sabahleyin : sabā[h]len
sabun : sabın
sadeyağ : sediya
sahiden : sahiñ
salıncak : sancak
salya : salva (Latince **saliva**: tükürük)
samanlık : samannık
samimi misin : sahiñ
sarımsak : samsak
sarsıntı : sırsıntı
sarsmak : sırsalamak
seğirtmek : siyi'[t]mek
selsebîl : zerezebil
sergi : se[r]gi
sıcak : ıscak
siftah : şefde
soğan : sovan
soğuk : sovuk
soğurmak : soşmak
solucan : soğulcan, sovulcan
somurtmak : domur'[d]mak, doru'[d]mak, soru'[t]mak
söyle bir kere : söle biyo
su : buf (bebek dili)
suçlamak : gabahat sabı e'[t]mek (kabahat sahibi etmek)
sütlaç : sü'[t]laç

Ş

şapka : şakga
şışda : nişasta
şışdunu : nişasta unu
şeker : şeke[r]
şımarık : şıma[r]gan
şimdi : şincik, şindi
şose : susa
şu konuyu bırakın artık : eñkini goñ gañ

T

ta o kadar : ça u gıda
taa orada : dey urda
taa oraya var gel : di[y] urey va ge
tabakhane : tabahne
tahin : tahan, tahrın
tahtaya gelesice : tahdey gelsce (ilenç; teneşire gelesice)
tarhana : tahrana, tarana
tatlı : da'[t]lı
taze : teze
tek tük : seyrek sepildek
tekme : de'[k]me
temcit : temşit
tenha : tehne
tepmek : de'[p]mek
terâvih : terefi
tesbih : tesbek

teyze : de[y]ze
tırkaz (Ermenice) : tırkaraz (avlu kapısı kancalı kilidi)
tokat : çā'[rp]ma
tokmak : to'[k]mak
toparлак : toralak
torba : to[r]ba
turna : dırna
tükürük : tükrek
tüy : tüv

U – Ü

ufacık : üfecik, üvecik
ufûnet : üfönet, ifönet (Ar. ufûnet: pis koku, iltihap) bir olayın sıkıntısı, sıcaklığı, zahmeti
ulan : len
uzattın artık (üstüne oldun) : edinvedîñ garî
üleşmek : öleşmek
üstesinden gelmek, hakkından gelmek : pulçu[ğ]u nu çıka[r]ttirmek

V – Y

var : 1- va[r] 2- ma[r] (işim ma[r], uykum ma[r])
verimsiz çalışmak : eleyip eleyip kepeğine karıştırmak
verin : veñ
veysal : visâl (Ar. ulaşma, kavuşma) “Allah veysalını sürdürsün” şeklinde söylenir; birliğiniz daima sürsün, güle güle kullanın anlamına gelir
yağar (yağan) yağmurda : yava ya[ğ]mırda
yağmak üzere : yaven diyo
yahu : yav
yahu arkadaş : len sa[ğ]deç
yalın ayak başı açık : yalnayak başı gabak
yanında, sende (senin üzerinde) : gıyıñda
yapmayın etmeyin : ya'[p]mañ e'[t]meñ
yarası olan gocunur : işgilli büzük diñgilde
yarın sabahleyin : saba[h] saba[h]len
yavaş : yaveş
yazıhane : yazane
yemeği pişirmeye koymak : yimek furmak, yimey oca[ğa] furmak
yer misin yemez misin : yirmiñ yimezmiñ
yerleşik, yerleşmiş, çoktan : ye[ğ]li
yeter artık : yeteriñ galan (birden fazla kişiye söylenir)
yeter artık : yete gan, yete galan, yete garî
yetmiş : ye'[t]miş
yıkamak : yakamak
yıldız : ıldız
yirmibeş : yimbeş
yukarı : yokara
yukarı çarşı : yoka çası
yukarıda : yoka[r]da
yumruk : yurmuk
yumurta : yımırta
yürüye yürüye gidelim : yörüy yörüy gidam
yüzükoyun : yüzüguyun

Z

zağar : zava[r]
zerdali : ze[r]deli

zira : zere

zıplarken birdenbire kaydı : gañgırkene sañgadak zıypdı

3. Bölüm : LAKAPLAR VE ADLAR

a) DEMİRCİ'DE LAKAPLAR (TAKMA ADLAR)

b) DEMİRCİ'DE AİLE ADLARINDAN ÖRNEKLER

“Lakap: Bir kimseye veya aileye herhangi bir münasebetle asıl adından başka sonradan takılan ad, takma ad”

Aile adı ile lakabı ayrı düşünmek gerekir, aralarında fark vardır. Her “Aile Adı”na lakap diyemeyiz, her unvan ve meslek adı lakap olarak kabul edilemez.

Burada görülen karışıklığın nedeni, benim **“Lakaplaşma”** adını verdiğim kavramdır:

Diyelim; 100 yıl önce aile büyüğü berberdi ve diyelim ki kendinden sonra sülâlede bu mesleği yapan çıkmadı. Mesleği nedeniyle ailesine “Berber Ali’ler”, Demirci söyleyişle “Bebe Aley” veya “Beberaley” deniyordu. Günümüzde torununun torunu Mehmet’e “Beberaleyleñ Mamet” veya “Beberaleñ Mamet” denmesi anlatım kolaylığı sağlıyor. “Lakaplaşma” böyle ortaya çıkıyor.

Aile adı genellikle bir aile büyüğünün adından oluşur:

Cemil Beyler, Yakup Ağalar.

Makam, mevki, unvan veya meslek adı da aileyi tanıtmakta kullanılır:

Kâtibey, Çavuşey, Bakırcey, Galaycey vb.

Eskiden aile adları bu şekilde oluşurken Soyadı Kanunu çıktıktan sonra aile adları soyadı olarak alınmış (Kâtipoğlu, Çavuşoğlu, Bakırcı, Kalaycı vb), bazıları da yeni soyadı almayı tercih etmiştir. Günümüzde soyadı yanında aile adları da hâlâ kullanılmaktadır.

Bu bölümde bütün aile adlarını yazmak yerine; asıl konumuz olan lakapları yazmayı, bunun yanında lakaplaşanlardan bazılarını örnek olarak vermeyi tercih ettim.

Meslek ve rütbeden oluşan Aile Adlarına çok az yer verilmiş; yiyecek, meyve, sebze, hayvan ve yer adlarından gelenlere daha fazla yer verilmiştir.

Bu çalışmanın asıl amacı; lakapların yanında, oldukça kısaltılmış (Ahmet Ustalar → Ahmosdey), söylenişi aslından çok değişmiş (Ayşekadınlar → Aşganna) ve anlamı çözülemeyen (Abbane, Callak) **özgün adları tesbit etmektir**.

AİLE ADI KAYNAĞI	AİLE ADI	DEMİRCİ'DE SÖYLENİŞİ
Aile Büyüğü Adı	Abdurrezzak'lar, Kadir'ler	Abdırazey, Gadirey
Unvanlar	Cemil Bey'ler, Yakup Ağa'lar	Cemilbeyle, Yakıbağa
Rütbelere, Kademeler	Gani Çavuş'lar, Ahmet Usta'lar	Gançavuşey, Ahmosdey
Dînî terimler	Hacı Molla'lar, Cennet'ler	Hacımolley, Cenne'le
Köken	Çerkez'ler, Tatar'lar	Çekezey, Tatağa
Meslekler	Bakırcı'lar, Kalaycı'lar	Bakırcey, Galaycey
Sebzeler, Meyveler	Kabak'lar, Karpuzcu'lar	Gaba'ğa, Kapızcey
Hayvan Adları	Koyun'lar, Leylek'ler	Goyunğa, Leyle'le
Renkler	Karakaralar, Yeşil'ler	Garagarala, Yeşiley
Yer Adları	Akdere'liler, Menemen'liler	Akdereley, Menemenliğe

ADLARIN, LAKAPLARIN OKUNUŞUNDA YARDIMCI BİLGİLER, ÖRNEKLER

(1. Bölümün başındaki **İşaretler ve Kısaltmalar Tablosuna** da bakınız)

AÇIKLAMALAR	ÖRNEKLER
K harfi G olarak söylenir	Kavallar → Gavalla[r] Karakaralar → Garagarala[r]
Bazı adlardaki R ler söylenmez bunun yerine R den önceki ünlü uzatılır	Biberler → Bübe[r]le[r] Ciğersiz → Ciğē[r]siz
-gil yerine kullanılan -lar, -ler eklerindeki R ler söylenmez, uzatılmış a , uzatılmış e veya -ey şeklinde söylenir N ile bitenlerde -na veya -ey kullanılır	Börekçiler → Bōrekcile[r] → Bōrekcey Parmaksızlar → Ba[r]magsızla → Ba[r]magsizey Ramazanlar → Ramazanna → Ramazaney
Ağa uzatılmış a şeklinde söylenir -oğlu -o şeklinde söylenir	Hasan Ağa → Hasana Çizmecioğlu → Cizmeco
'[k, t] Kesme işaretinde hıçkırır gibi kesme yapılarak köşeli ayraç içindeki harfler yutulur, söylenmez	Ölcekler → Ölce'[k]le Mertler → Me'[rt]le
N ünsüzü bazı lakaplarda genizden söylenir N→Ñ (ng)	Çaño Ciñgildey

a) LAKAPLAR (TAKMA ADLAR)

Abazala[r], Abazo	Eşibaşey	Kopuk
Abbane	Etyimez	Kore, Koreli
Aga	Eyvahcıla[r]	Kostak
Akkaş	Fakir	Köley
Aley	Falfara	Kör
Aley	Gaba'[k]la[r]	Kuturey
Alvano	Gabcalley, Gabcallo	Küllük
Ateş	Galbazaney	Madırley, Madırlı
Ayıboğan	Galizle[r], Galizo	Mancı
Babiçgaldırmaz	Gamalı	Mani
Bacey	Game'[t]le[r], Gamedo	Mavin
Badâg	Gamero	Mayhoş
Bağbozaney	Gaňgidi	Me'[rt]le[r], Me[r]do
Baldanna, Baldano	Gara efe	Melezle[r]
Baley	Gara makara	Memeli
Balik	Garabacak	Mezesineğ
Bamaksızey	Garabatak	Mıtıkan
Battaley	Garabıyık	Milyoner
Baybay	Garaboduro	Mohmoh
Be'[k]mezle[r]	Garabö[ğ]cey	Moraley
Bebişey	Garadaşak	Naciyegoyun
Bedavla[r]	Garagarala[r]	Nalçabı'[yık]la[r]
Bismillâhsız	Garagoyun	Naza[r]lık
Boduç	Garagözlü	Nommenne, Nomeno

Bö[ğ]ce
Burma ka[r]pız
Bübe[r]le[r]
Bülbüley
Callak
Cami saati
Carla[r], Caro
Cevahirle[r]
Cırtcey, Cırtco
Cıvık
Cicibeyle[r]
Ciğ[e]r[siz
Cimcik
Cinemirey
Ciñgildey
Cocurla[r], Cocuro
Cumbaz
Cüfe[r]le[r], Cüfero
Çakal
Çakır
Çaño
Çantala[r]
Çapı'[t]lı
Çaprazla[r], Çapraz
Çaybirey, Çaybir
Çevirgen
Çıbık efe
Çıyan
Çille[r]
Çolağey, Çolak
Çoma'[k]la[r]
Çomuk
Çöpürey, Çöpür
Çulhala[r], Çulho
Dagildugül
Dalaklı
Dallaney
Dana
Daşla[r]
Dayo[ğ]laney
Debelâyey, Debelâ
Debirnoş
Delegancey
Delikgulak
Demir ayak

Garasanna
Garıbla[r], Garıbo
Gatırcey
Gavalla[r], Gavallo
Gavcıkala[r]
Gayalı
Gaygısızey
Gayımla[r]
Gazel
Gazık
Gevşek
Gıvıttır
Gidişgen
Gobey
Gocabaşla
Gofurey, Gofuro
Goyunna, Goyuno
Göde
Gökçe[r]
Gugucu'[k]la[r]
Guley, Gulü
Gurbanna
Gurdalla[r], Gurdo
Gurtcey
Guru Bey
Gurula[r], Guro
Gurusıkı
Guzu
Habarannamaz
Hacıkırçcey
Hamıraşı
Harmandalı
Hazırla[r], Hazıro
Heciney, Hecino
Hırpano
Hillile[r], Hillo
Homhom
Homurtak
İlvano
İncegarey
İncey, İncö
İrile[r]
İşim ma[r]
Kaskasla[r]
Kayko

Oğlancey
Onyedili
Oruçla[r], Oruco
Otuzbirle[r]
Ölce'[k]le[r], Ölo
Pampak
Pamukley
Patron
Pıtrak
Pirim
Pultuk
Sad[e] gave
Sağırla[r]
Samsa'[k]la[r]
Selve[r]le[r], Selvero
Setrazemey, Setrazem
Seyismaley
Sıpas[ız]la[r]
Sine'[k]li
Şahbazla[r]
Şarap
Şeytan babbası
Şılak
Şimirle[r], Şimiro
Tahtaburun
Takoz
Takviyeli
Teke[r]le'[k]ley
Tenekegulak
Te[r]tipsizcey
Tıkırey, Tıkır
Tılsanna
Tıraş
Tilki
Tiri'[t]le[r]
Tokkaş
Tokur
Tollo
Topal
Topalayey
Trempetcey
Türdo
Ütülü Bey
Yadeley
Yağlıbide

Demir kasa	Kaytazla[r]	Yağlıgara
Demir tava	Keçeley, Keçelo	Yamık
Dıbirdı'la[r]	Kel	Yâren Dömbüldey
Diñgalak	Kescey, Kesco	Yarım gâvur
Dokuz eşe'[k]li	Kılcanna	Yedi develi
Dokuz Eylül	Kıldırcey, Kıldırıcı	Yeni zengin
Doma'[k]la[r]	Killey, Killo	Yesirle[r], Yesiro
Domalan	Kırkyalan	Yılan
Doruk	Kıstırla[r]	Yılık
Dölle[r], Dölo	Kibar	Yonnula[r], Yonno
Dörtduva[r]	Kirilile[r], Kirli	Yumşacı'[k]la[r]
Efendey	Kokulu	Yurdo
Eğrelti	Koni	Zabınna, Zabıno
Eşekçe'[k]mez		Zeybe'[k]le[r], Zeybeğö
		Zohorcu

b) AİLE ADLARINDAN ÖRNEKLER

Acamla[r]	Ekincey	Kasapgızey
Ahmosdey	E'[k]mekcile[r]	Kâyala[r], Kâyö
Akyaley	Emirsenne, Emirseno	Kellecey
Alağö	Engelesle[r]	Kesdenecey
Âley	Eseçebile[r], Eseçebo	Lazla[r]
Aşcumarey, Aşcumaro	Esele[r], Eso	Leyle'[k]le[r]
Aşganna	Eskicile[r]	Mollumarey, Mollumaro
Ayeno	Gabeşey, Gabaşö	Mudanna, Mudano
Badakcey	Gabılla[r], Gabılo	Mutafla[r], Mutafo
Basmacey	Gadey	Mülâzımeç
Bedire'le[r]	Gazlaley, Gazlalo	Nuhçebile[r]
Börekçile[r]	Gırdagızey	Odabaşey
Celley, Cello	Gocahalley	Paşey
Cezele[r], Cezero	Gozağaçley	Ramazanna, Ramazano
Cizmecey, Cizmeco	Haccagafey	Sakala[r], Sako
Çobaney	Hacsarey	Se[r]da[r]la[r], Sederö
Dalvala[r], Dalvaro	Hamamcey	Sepetcey
Debboyla[r]	Haynaley, Haynalo	Sülleley
Demircaley	Huyhuyla[r], Huyyo	Tecirele[r]
Demirley	Ispahey, Ispoho	Tekkelile
Dudey	İllezle[r]	Yağcuma[r]
Dülge[r]le[r]	İrahmey, İrahmo	Yo[r]tanna
Efirley	Ka[r]pızcey	Yoğurtco

4. Bölüm : DEMİRCİ'DE YER ADLARI

Şehir içi, Orman içi, Bağ arası; Alanlar, Çeşmeler, Dereler

Ahat Hamamı
Ahçalı Buña
Ahmetle[r] Çayırı
Akçagayrañ
Akçake[r]tik
Akyā[r]
Alaguş
Al[i]Dede Değmeni
Anavera Deresi
Andık İni
A[r]palık
Astepe
Ayenne Buñarı
Aynalı Buña
Aynalı Çayır
Aynalı Gır
Ayvalık
Ballı Buña
Ballica
Başalan
Bey Buñarı
Bez Deresi
Buruncuk
Büngüldek
Çat Değmeni
Çe'lek
Çereşe
Çoma'[k]lı Bayırı
Çukur Han
Damıran Çeşmesi
Demirli Buña
Demirocak
Deveboynu
Dört Aha[r]lı

Dübekönü
Düvenönü
Eşekci Gayaları
Fariç Buñarı
Fike Deresi
Gabalak Buñarı
Gadıboğan
Galaycı Buñarı
Gandille
Gannı Çukur
Garagedik
Gâvur Değmeni
Gayabaşı
Gazanaltı
Gelinuçtu Tepesi
Gıran
Gırüstü
Gozaveç
Gulo
Gumbuña
Guzyaka
Günece Deresi
Güldürdek
Güreş Ha[r]manı
Gürgenocak Çeşmesi
Haltaz Buñarı
Hamamlı Buña
Hamamönü
Ha[r]manna
Hangaşı Çeşmesi
Hanımo
Hatıp Deresi
Hışılcabaşı
Ilca

İğdeli Burun
İkuluklu
İplik Buñarı
İrezle
Kaydıran Çeşmesi
Kızılçağla
Killik
Kozağaç
Köpek öldüren çukuru
Meterez
Murtcu Köprüsü
Nafıa
Oturocak
Oyuka[r]dı
Oyukgaşı
Öreniçi
Papazoluk
Paşamaz
Saat Çamı
Saltık
Seke Deresi
Sı'[t]ma Buñarı
Sıçancık
Süt İnciri
Şeytan Beşiği
Tek Gavak
Tepeta[r]la
Tür'[k]men Tepesi
Uzunuluk
Yalnızcuma
Yemen Dede
Yonca
Yo[r]tan Bayırı
Zane Buñarı